

การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์

HUMAN DEVELOPMENT ACCORDING TO BUDDHIST ETHICS

ณัฐชญา จิตภักดี¹,
สุวิน ทองปิ่น² และ จรัส ลีกา³

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2,3}

Nutchaya Jitpakdee¹,

Suwin Thongpan² and Jaras Leeka³

Mahachulalongkornrajavidyalaya University KhonKaen Campus, Thailand^{1,2,3}

Corresponding Author, E-mail: jitpakdeenatchaya@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการพัฒนามนุษย์ 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์ในการพัฒนามนุษย์ตาม 3) เพื่อวิเคราะห์การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและเอกสารทุติยภูมิ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาตามหลักอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาการพัฒนามนุษย์ คือ การดำเนินชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์ สังคมให้ความสำคัญกับมนุษย์ด้านร่างกายมากเกินไป โดยปล่อยปละละเลยการพัฒนาจิตใจ จึงทำให้เกิดปัญหาสังคมมากมาย ในเมื่อมนุษย์ประกอบไปด้วยกายกับจิต การพัฒนาต้องพัฒนาทั้งกายกับจิตไปพร้อมกันจึงจะเกิดความสมดุล

หลักพุทธจริยศาสตร์ในการพัฒนามนุษย์ หมายถึง คำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ใช้ในการพัฒนา มนุษย์ทั้งทางด้านกายและจิตใจ เพื่อให้เกิดความสมดุล ได้แก่ หลักภาวนา 4 ซึ่งประกอบไปด้วย กายภาวนา

* ได้รับบทความ: 6 กุมภาพันธ์ 2564; แก้ไขบทความ: 7 มิถุนายน 2564; ตอรับตีพิมพ์: 21 มิถุนายน 2564

คือ การพัฒนากาย สีลภาวนา คือ การพัฒนาศีล จิตภาวนา คือ การพัฒนาจิต และปัญญาภาวนา คือ การพัฒนาปัญญา

การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ หมายถึงการนำเอาหลักภาวนา 4 มาใช้ในการพัฒนามนุษย์ 4 ด้าน ได้แก่ 1) กายภาวนา คือการสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพด้วยการตั้งมั่น พากเพียร ใช้สติ สมาธิ และปัญญา 2) สีลภาวนา คือการพัฒนาความประพฤติให้เกิดระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนผู้อื่น 3) จิตภาวนา คือ การพัฒนาจิตให้เข้มแข็ง มีคุณภาพ และมีศักยภาพ 4) ปัญญาภาวนา คือ การเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้ทันโลกและชีวิตตามสภาวะการณ์ ทำตนให้รอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

คำสำคัญ: การพัฒนามนุษย์; พุทธจริยศาสตร์

Abstract

The objectives of this research are 1) to study the problem of human development 2) to study Buddhist ethics in human development according to 3) to analyze human development according to Buddhist ethics. It is a documentary research. By collecting data from primary and secondary documents. Data analysis by descriptive according to the inductive ditch

The research results were found that

The problem of human development is living in the globalized era. Society puts too much emphasis on the human body. By neglecting the human development of the mind. Thus causing many social problems. When humans are composed of body and mind Human development must develop both physical and mental at the same time in order to achieve balance.

The principle of Buddhist ethics in human development refers to the Buddhist teachings used in human development both physically and mentally. In order to achieve balance, there are 4 principles of prayer, which consist of physical prayer, spiritual development, spiritual development, spiritual development, spiritual development. And wisdom pray is the development of intelligence

Human development according to Buddhist ethics It refers to the application of the 4 principles of prayer for human development in four areas: 1) Kayabhavana is to

build relationships with the physical environment by persistence, concentration and wisdom. 2) Silabravana is the development of behavior for Discipline Do not persecute others. 3) Jittabhavana is the mental development to be strong, quality, and capable. 4) Panyabravana is to aware of the world and life according to circumstances, escaping himself from suffering, solve problems that arise with wisdom.

Keywords: Human Development; Buddhist Ethics

บทนำ

โลกยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งมีความเจริญทางด้านวัตถุ ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี แต่สังคมกลับมีปัญหาดังกล่าวตามมามากมาย ทั้งปัญหาทางด้านการดำรงชีวิต ปัญหาด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม ประกอบค่าครองชีพในสังคมปัจจุบันมีแนวโน้มสูงขึ้นทำให้คนในสังคมมีความสุขในการดำเนินชีวิตน้อยลง เพราะการสร้างความสำเร็จทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี ส่วนใหญ่ได้เป็นไปในแนวทางของการสนอง โลภะ โทสะ โมหะ ที่ทำให้ผู้คนถูกสะกดจิตและถูกครอบงำจิตใจจนไม่สามารถแยกสิ่งดี สิ่งไม่ดี เกิดความสับสนวุ่นวายทางจิตใจ จิตใจของผู้คน ไม่นั่นคงไม่มีอะไรเป็นเครื่องยึดมั่น

หลายหน่วยงานรัฐที่พยายามพัฒนาสังคม แก้ไขปัญหาของสังคมเหล่านี้ ประสบผลสำเร็จในระดับต่ำมาก เนื่องจากมีเหตุปัจจัยในการทำงานหลายประการ ผลการวิจัยจากการศึกษาพบว่า ปัญหาที่สำคัญที่สุดของการนำนโยบายไปปฏิบัติก็คือ ปัจจัยจากการที่มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากจนเกินไป ทำให้เกิดความแตกต่างของวัตถุประสงค์หลักในแต่ละหน่วยงาน ปัจจัยต่อมาคือ หน่วยงานที่รับมอบนโยบายไม่ใช่มีอาชีพในงานเฉพาะด้าน โดยนโยบายที่ได้มอบลงไปยังหน่วยงานที่ไม่ได้มีความเป็นมืออาชีพในส่วนงานนั้นๆ จึงไม่สามารถตอบโจทย์วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของนโยบายได้ และข้อสุดท้าย คือ ปัจจัยด้านผลกระทบที่มีต่องาน อำนาจ ศักดิ์ศรี และผลประโยชน์ของผู้นำเอานโยบายไปปฏิบัติ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติเนื่องจากจะเกิดอุปสรรคต่อการดำเนินกิจกรรมที่ถูกกำหนดขึ้นภายใต้นโยบาย จึงทำให้การนำนโยบายไปปฏิบัติพัฒนาเกิดความล้มเหลว (ธนา มณีพฤษ์, 854)

สาเหตุที่คนต้องพัฒนามนุษย์ให้เกิดความสมดุล เพราะผู้ที่จะเป็นมนุษย์ได้นั้นต้องเป็นผู้ที่มีจิตใจสูงส่ง ผู้ที่ฝึกฝนพัฒนาตนได้ดีแล้ว่อมประเสริฐสุด “ทำไมจึงต้องพัฒนามนุษย์”

1. เพราะมนุษย์มีพฤติกรรมหลายอย่างที่ผู้อื่นไม่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ ยกเว้นตนเอง ตั้งใจจะเปลี่ยนแปลงเท่านั้นเช่นพฤติกรรมทางเพศหรือการที่มีปฏิริยาทางอารมณ์ เรื่องความโลภ ความโกรธ และความหลง เป็นต้น

2. เพราะพฤติกรรมบางอย่างของมนุษย์ที่ทำลายคุณภาพตน หลายประการเป็นพฤติกรรมที่มี

ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการมีปฏิริยาต่อตนเอง เนื่องจากเป็นกิจกรรมทางสมอง เช่นการคิด การใฝ่ฝัน จินตนาการ หรือการวางแผน เป็นต้น

3. เพราะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์นั้นเป็นเรื่องยากและไม่มีความสุข หากตนเองไม่สนใจทำด้วยตนเอง ถ้ารอที่จะให้คนอื่นมาช่วยก็มักไม่สำเร็จ โดยเฉพาะถ้าตนเองขาดความตั้งใจอย่างแน่วแน่ (พระครูวิจิตรปทุมรัตน์, 2558)

พุทธจริยศาสตร์จึงเป็นคำสอนที่จะชี้ทางและเป็นผู้นำทางทางจิตใจของมนุษย์เป็นผู้พัฒนาขีดความสามารถที่ถูกต้อง ผู้อธิบาย ความดี ความชั่ว ความจริงของโลกและความสุขอันแท้จริงของชีวิตเป็นผู้ชี้แนะความสว่าง ความสงบ ให้แก่มนุษย์ทุกเหล่าแก่คนไทยทุกคน ให้พบแต่ความสุขความเจริญ นั่นก็หมายถึงว่าหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาจึงเป็นหลักคำสอนเพื่อการฝึกฝนปฏิบัติและพัฒนาตนเอง พัฒนาความเป็นมนุษย์ ให้นำความรู้ความสามารถที่มีอยู่ในตนเองออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ด้วยหลักธรรมหลักคำสอนเรื่องการพึ่งพาตนเองที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน”(ที.ปา. (ไทย) 10/80/59.) สำหรับหลักพุทธจริยศาสตร์ ที่ใช้ในการพัฒนามนุษย์ ได้แก่ มหาสติปัฏฐาน 4 และ หลักภาวนา 4 ได้แก่ กายภาวนา คือการพัฒนากาย สีลภาวนา คือการพัฒนาศีลหรือระเบียบวินัย จิตภาวนา คือการพัฒนาจิตใจ และปัญญาภาวนา คือการพัฒนาปัญญา

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างบนนั้น ผู้วิจัยเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการวิจัย “การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์” เพื่อพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ให้มีการดำเนินชีวิตในสังคมอันจะก่อประโยชน์ต่อสู่ตนเอง ต่อครอบครัว ต่อสู่ชุมชน ต่อสังคม ต่อสถาบันชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการพัฒนามนุษย์
2. เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ในการพัฒนามนุษย์
3. เพื่อศึกษาการพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์

วิธีดำเนินการวิจัย

- 1) รูปแบบในการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยแบ่งข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ
- 2) การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส และข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ ตำรา หนังสือ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3) การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิมาแยกจัดหมวดหมู่ แปรความ ตีความ แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาตามหลักอุปนัย

ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาการพัฒนามนุษย์

สภาพปัญหาการพัฒนามนุษย์ เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็ว จนทำให้คนส่วนมากไม่สามารถปรับตัวได้ทันกับเหตุการณ์ จึงทำให้เกิดปัญหาตามมามากมาย ดังนี้

1) ปัญหาทางกาย

1.1) ปัญหาความรุนแรงในสังคม เช่น ปัญหาการทะเลาะวิวาท ปัญหาการทำร้ายร่างกาย ปัญหาการทารุณกรรมทางเพศ เป็นต้น อันมีสาเหตุมาจาก ความโลภ ความโกรธ และความหลงของมนุษย์ ซึ่งภาษาธรรมเรียกว่ากิเลสที่ครอบงำจิตใจของมนุษย์ จึงทำให้มนุษย์ทำสิ่งที่ผิดศีลธรรม ส่งผลกระทบต่อตัวเองและสังคม ประเทศชาติ ทางด้านร่างกายพบว่า ร่างกายได้รับบาดเจ็บจากการถูกทำร้าย ซึ่งบางรายรุนแรงมากจนถึงกับเสียชีวิต

1.2) ปัญหาสิ่งแวดล้อม ในสังคมยุคปัจจุบันยาเสพติดถือว่าเป็นปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งที่ทั่วโลกกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบันยาเสพติดได้ระบายนเข้าไปถึงมีกลุ่มเยาวชน วัยรุ่น ซึ่งเป็นกลุ่มที่เป็นกำลังของชาติในอนาคต ในขณะที่ประเทศไทยเองก็กำลังเผชิญกับปัญหายาเสพติดเช่นเดียวกับทั่วโลก ยาเสพติดยังส่งผลเสียต่อการพัฒนาอย่างมาก และคนติดยาเสพติดยังเป็นต้น เหตุนำไปสู่ปัญหาต่างตามมามากมาย เช่น ปัญหาการลักขโมย ปัญหาอาชยกรรม ปัญหาการปล้นฆ่า ทำร้ายร่างกาย เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้เกิดมารากรากเหง้าของความอยากและความไม่รู้ คือ ตัณหากับอวิชชานั่นเอง ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นล้วนแล้วแต่เกิดมารากรากเหง้ามาจากความอยากได้อยากมี อยากเป็น อยากเสพ และสิ่งเหล่านี้จึงเป็นบ่อเกิดของ โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นผลมาจากการที่สังคมยุคโลกาภิวัตน์ ให้ความสำคัญกับมนุษย์ในมิติกายภาพมากเกินไป ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาที่เน้นพัฒนาที่ร่างกายหรือการพัฒนาสิ่งต่างในด้านกายภาพ โดยไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านจิตใจ แต่จริงๆ แล้วมนุษย์ประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ กายกับจิต เมื่อเมื่อเป็นเช่นนี้การพัฒนาคนต้องพัฒนาทั้งสองด้านไปคือพัฒนากายกับจิตไปพร้อม ๆ กัน จึงจะทำให้เกิดความสมดุล

2) ปัญหาทางด้านศีลหรือระเบียบวินัย

คนในยุคปัจจุบันเป็นยุคที่สังคมมีความอ่อนแอทางด้านคุณธรรม จริยธรรม และไว้ระเบียบวินัย เพราะคนในสังคมส่วนมากเป็นคนขาดคุณธรรม จริยธรรม จึงทำให้เกิดปัญหาในสังคมมากมาย จึงทำให้สังคมมีปัญหามากมาย เกิดความวุ่นวายในสังคม คนเห็นแก่ตัวมากขึ้น เมื่อสังคมเป็นเช่นนี้จึงจำเป็น

อย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย เพื่อให้สังคมอยู่กันด้วยความสันติสุข

3) ปัญหาด้านจิต

3.1) โรคมึนเซา เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าเกือบทั่วโลกผู้หญิงเป็นโรคมึนเซรามากกว่าผู้ชายประมาณ 2 เท่า และภาวะซึมเศร้า เป็นปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญปัจจัยหนึ่งในการฆ่าตัวตาย ผู้ชายมีปัญหาการใช้สารเสพติดรวมถึง สุรา และการฆ่าตัวตายสูงกว่าผู้หญิง และเชื่อว่า ที่จริงแล้วผู้ชายเป็นโรคมึนเศร้า และเข้าถึงการรักษาน้อยกว่าความจริง

3.2) ประชากรทั่วโลกมีอัตราการฆ่าตัวตายเพิ่มขึ้นจากเดิม โดยในช่วง 45 ปีที่ผ่านมาอัตราการฆ่าตัวตายเพิ่มขึ้นร้อยละ 60 และพยากรณ์ว่าภายในปี พ.ศ. 2563 บุคคลที่จะฆ่าตัวตายจะมีจำนวนปีละ 1.5 ล้านราย เนื่องมาจากมีปัญหาทางจิต และไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาทางจิตได้จึงนำไปสู่การฆ่าตัวตาย ปัจจุบันสังคมไทยยังคงเผชิญหน้ากับผลกระทบของภาวะวิกฤตทั้งภายในและภายนอกประเทศ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชากรบางส่วนไม่สามารถปรับตัวและไม่สามารถแก้ไขปัญหาวิกฤตที่เข้ามาได้ ส่งผลกระทบโดยตรงต่อประชากรทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้นำมาซึ่งปัญหาความเครียด ภาวะซึมเศร้าเกิดปัญหาการฆ่าตัวตาย

4) ปัญหาทางด้านปัญญา

4.1) การดำเนินชีวิตคนยุคปัจจุบันไม่เป็นไปตามความเป็นจริง คือเข้าไม่ถึงความจริงของโลกและชีวิต จนทำให้เกิดค่านิยมแบบผิดๆ เช่นการบริโภคสิ่งต่างๆ ด้วยคุณค่าเทียม โดยไม่ได้พิจารณาถึงคุณค่าแท้ของสิ่งนั้น แต่เป็นการบริโภคไปตามความโลภ ความโกรธ และความหลง จึงทำให้คนเอาคุณค่าเทียมมาเป็นค่านิยมของของคนในสังคม เช่น การมีบ้านโตๆ อยู่ กินอาหารหรูๆ ราคาแพงๆ ใช้ของแบรนด์เนม ซึ่งค่านิยมเหล่านี้เป็นค่านิยมแบบผิดๆ แล้วนำค่านิยมเหล่านี้ไปดูถูกเหยียดหยามคนอื่น จนทำให้เกิดการแบ่งแยกชนชั้น วรรณะขึ้นในสังคม

4.2) ปัญหาด้านอารมณ์ความรู้สึก การดำเนินชีวิตของในยุคปัจจุบันซึ่งมีการแข่งขันสูง ใครมีความแข็งแกร่ง หรือมีอำนาจมากก็ได้เปรียบคนอื่นมากกว่า และเอาเปรียบคนอื่นมากกว่า โดยไม่คำนึงถึงสังคมส่วนรวม มีความเห็นแก่ตัวสูง จิตขาดคุณธรรมจริยธรรม ไม่มีการยึดหยุ่นในการทำงานหรือในการแก้ปัญหา

4.3) ความบกพร่องทางสติ ปัญหาด้านปัญญาอีกอย่างหนึ่งนั้น คือการดำเนินชีวิตด้วยความประมาท ขาดสติ ปล่อยใจให้หลงไปกับสิ่งต่างๆ ทั้งกามาอารมณ์ วัตถุนิยม จนขาดสติ ขาดปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรองตระหนักยับยั้งชั่งใจ จนทำให้มีความโลภ โกรธ หลง เกิดขึ้น ก่อให้เกิดผลเสียหายตามมา

2. หลักพุทธจริยศาสตร์ในการพัฒนามนุษย์

หลักพุทธจริยศาสตร์ในการพัฒนามนุษย์ คือ แบบประพจน์ปฏิบัตินิยมที่สมบูรณ์แบบในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ทุกระดับ ทุกชั้นวรรณะ ที่สามารถจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมนุษย์ให้มนุษย์เจริญงอกงามทั้ง กาย ศีล จิต และปัญญา

การพัฒนาจิตใจ คือการปฏิบัติในหลักสมาธิ เป็นการปลูกฝังคุณธรรม เสริมสร้างสุขภาพของจิต ให้มีสุขภาพดี พร้อมทั้งจะปฏิบัติกรงานต่างๆ ได้เป็นการพัฒนาในขั้นตอนที่ฝึกอบรม สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ให้เจริญงอกงามขึ้น จนมีความสมบูรณ์พร้อมทางคุณธรรม มีคุณภาพ มีสมรรถภาพจิต และสุขภาพของจิต พัฒนาถึงมาตรฐานของอริยชน

การพัฒนาปัญญาตามแนววิปัสสนาญาณการเข้าถึงจุดหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาคือความหลุดพ้น จึงต้องอาศัยปัญญาเป็นตัวการสำคัญ ได้แก่ วิปัสสนาปัญญาหรือ ภาวนามยปัญญา เป็นปัญญาที่มากคู่กับสมาธิ วิปัสสนาปัญญาจึงเป็นแกนกลางที่ร้อยประสานอยู่ ด้วยคำสอนมุ่งเน้นไปที่การดับทุกข์ทางจิตใจ เพื่อให้ชีวิตเป็นไปเพื่อความดับทุกข์หรือดับปัญหาต่างๆ

จินตามยปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการที่ไม่ได้ฟังจากคนอื่น แต่เกิดจากการคิดการค้นคว้า วิจัย วิเคราะห์วิจารณ์และทดลองปฏิบัติจนรู้เข้าใจและเห็นผลด้วยตนเอง หรือเป็นความรู้ที่เกิดจากข้อมูลที่ได้รับมาจากสุตมยปัญญาอีกทอดหนึ่ง คือ เป็นความรู้ที่เกิดขึ้น ภายในความคิดของตนเอง สุตมยปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการฟังจากผู้อื่น หรือการอ่านหนังสือ การสังเกต และการเล่าเรียนศึกษาจากแหล่งข้อมูลภายนอกทั้งหมด ปัญญาขั้นนี้เป็นการรับข้อมูลภายนอกเข้าสู่ภายใน โดยอาศัยกัลยาณมิตรที่สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติที่ดีหรือได้แก่ครูอาจารย์ตำรา

ภาวนามยปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการเข้ามานสมาบัติทุกอย่าง หรือการลงมือทดลองปฏิบัติจนทำให้รู้เห็นประจักษ์ด้วยตนเอง

3. การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์

กระบวนการพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ จะพบว่าสามารถแบ่งระดับการพัฒนาพฤติกรรมออกมาได้ 4 ประการ ได้แก่ 1) กายภาวนา 2) ศีลภาวนา 3) จิตภาวนา 4) ปัญญาภาวนา เรียกว่าหลักภาวนา 4

บุคคลที่พัฒนาฝึกฝน อินทรีย์ทั้งห้า ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย มีความประพจน์เรียบร้อยดีงาม มีระเบียบวินัย มีกตีกาทางสังคมร่วมกัน อบรมจิตใจให้มีความมั่นคง เข้มแข็ง และมีปัญญาย่อมเข้าถึงความเจริญไพบุลย์ด้วยคุณธรรมทั้งปวงนี้

1. กายภาวนา คือ การพัฒนามนุษย์ ซึ่งประกอบด้วย 3 ประการ 1) ปลูกฝังความคิด 2) สร้างชีวิตบนพื้นฐาน 3) ฝึกตนให้เกิดความชำนาญ โดยการน้อมนำเอาหลักของโภชนาแม่ตัญญูตา

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการวางแผนจัดระเบียบความคิด และการบริโภคด้วยปัญญา

วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น 215
ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 เมษายน - มิถุนายน 2564

ขั้นตอนที่ 2 เป็นดำเนินชีวิตและการบริโภคด้วยความพอดีไม่ฟุ้งเฟ้อ

ขั้นตอนที่ 3 ฝึกที่จะดำเนินชีวิตบนทางสายกลาง ไม่มากไม่น้อยให้พอดีกับอัตตภาพและศักยภาพของตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อน

ผลที่ได้รับการเห็นคุณค่าในตนเองมีความสำคัญ ยิ่งในการที่ บุคคลจะสามารถดำรงชีวิต ได้อย่างมีความสุข เนื่องจากการรับรู้ คุณค่าของตนเองตามสภาพความเป็นจริงของชีวิต และเป็นพื้นฐานการมองชีวิตให้ดำรงอยู่อย่างมีคุณค่า เสริมสร้างให้บุคคลแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพ บุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเองจะสามารถเผชิญอุปสรรคที่ เกิดขึ้นได้อย่างมั่นใจหาแนวทางแก้ปัญหาให้ผ่านไปได้ด้วยดี

2. ศิลภาวนา คือ การพัฒนามนุษย์ ซึ่งประกอบด้วย ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน 1) ปฏิบัติรักษา 2) มีเมตตาธรรม

ขั้นตอนที่ 1 ปฏิบัติรักษา คือนำเบญจศีล และเบญจธรรม มาบูรณาการ ใช้เป็นหลักปฏิบัติ มีให้พลาดถลาลงในความชั่วอย่างใดอย่างหนึ่ง ในการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย มีความสงบสุข

ขั้นตอนที่ 2 มีเมตตาธรรม การนำข้อฝึกปฏิบัติอบรม 5 ประการ โดยประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับยุคสมัยใหม่ เพื่อสร้างตนให้เป็นผู้มีคุณสมบัติเพียงพอในการก้าวขั้นต่อไป

ผลที่ได้รับ การเห็นคุณค่าในตนเองถือว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ เป็นการประเมินตนเอง หรือการตัดสินตนเองจากความรู้สึก เช่น ความสามารถและศักยภาพในตนเอง ความเชื่อมั่น ความสำเร็จ โดยอยู่ บนรากฐานแห่งความถูกต้องดีงามจะส่งผลให้บุคคลนั้นยอมรับนับถือตนเอง สามารถเป็นตัวอย่าง หรือเป็นตัวแบบให้เกิดการพัฒนาในบุคคลอื่น ๆ ต่อไป

3. จิตภาวนา คือการพัฒนามนุษย์ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน 1) ปรับสภาพจิตให้ดี 2) มีธรรมะในตน 3) ค้นหาธรรมะขั้นสูง

ขั้นตอนที่ 1 ปรับสภาพจิตให้ดี การใช้สัมมาวายามะ เพียรให้เราเฝ้าระวังสังเกตสภาวะในจิตใจของเราเสมอต้องรู้จักที่จะผ่อนหนักผ่อนเบา พยายามปรับเปลี่ยนให้มันได้ จึงมีคำว่า “ประคองจิตตั้งจิตไว้” ไม่ติดใจหลงไหลตั้งอยู่ในความประมาท

ขั้นตอนที่ 2 มีธรรมะในตน เป็นกระบวนการที่แสวงหาธรรมะในการฝึกปฏิบัติพัฒนาตน สัมมาสติจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรนำมาใส่ตัวขั้นที่ 2 นี้ ได้เอาสัมมาสติมาอบรมพัฒนาจิต

ขั้นตอนที่ 3 ค้นหาธรรมะขั้นสูง ในขั้นนี้ขอนำเอาสัมมาสมาธิเป็นความตั้งมั่นของจิตในทางที่ถูก ที่เป็นกุศลธรรม การฝึกปฏิบัติอานาปานสติสมาธิภาวนา เป็นทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน อยู่ในตัวเองพร้อมบริบูรณ์

ผลที่ได้รับ สร้างคุณภาพและสมรรถภาพทางจิตให้เข้มแข็งมั่นคงแน่วแน่ ควบคุมตนเองได้ดี มีสมาธิ มีจิตที่สงบบริสุทธิ์ปราศจากสิ่งที่ทำให้เศร้าหมองอยู่ในสภาพพร้อมที่ จะใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้งและ

ตรงตามสัจธรรม การพัฒนาจิตใจเพื่อให้จิตมีคุณภาพ สมรรถภาพทางจิต และสุขภาพจิตดี

4. ปัญญาภาวนา คือการพัฒนามนุษย์ ซึ่งประกอบด้วย 2 ขั้นตอน 1) มุ่งปฏิบัติเพื่อขจัดตัณหา 2) เป็นมรรคาสู่นิพาน

ขั้นตอนที่ 1 มุ่งปฏิบัติเพื่อขจัดตัณหา ขั้นตอนนี้ได้น้อมนำเอาความเห็นถูกต้องตามทำนองครองธรรมเป็นเครื่องกำจัดเสียซึ่งอวิชชาเป็น สัมมาทิฏฐิ คือ ความเห็นชอบ เป็นญาณคือความรู้ หรือเป็นปัญญาที่ชัดแจ้งไม่ผิดเพี้ยน ที่มนุษย์จดจำต้องเป็นขั้นแรกของทุกๆ การตัดสินใจการกระทำใด ๆ มาฝึกพัฒนา

ขั้นตอน 2 เป็นมรรคาสู่นิพาน การเข้าถึงจุดหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาคือความหลุดพ้น จึงต้องอาศัยปัญญาเป็นตัวการสำคัญ ได้แก่ วิปัสสนาปัญญาเป็นการปฏิบัติที่มุ่งเน้นไปที่การดับทุกข์ทางจิตใจ

ผลที่ได้รับความรู้สึกตัวทั่วพร้อม ประกอบด้วยความรู้สึกถึงสิ่งที่ล่วงมาแล้ว สิ่งที่กำลังทำ กำลังคิด และกำลังพูด ในส่วนที่เป็นของตนเองทำ ในส่วนที่ทำความเกี่ยวกับผู้อื่น มีกำลังสติพิจารณาช่วยควบคุมรักษาจิตตนเองไม่ให้ผลอเลอ หลงลืม พลังพลาดได้ ควบคุมให้อยู่ในความปกติ ประจักษ์รู้ถึงความจริงที่ปรากฏอยู่ในขณะนั้นๆ ทำให้ตนเองเกิดคุณค่า มีความสามารถ มีประสิทธิภาพ และพึ่งพาตนเองได้มีพลังที่จะสามารถคิด เข้าใจ เรียนรู้ ตัดสินใจในการแก้ปัญหา การเผชิญหน้ากับความท้าทาย อุปสรรคต่าง ๆ ในชีวิตได้ มีปัญหาที่แก้กล้าทำลายกิเลสทุกระดับ

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาของการพัฒนามนุษย์

ปัญหาความรุนแรงในสังคม เกิดขึ้นในทุกระดับเริ่มตั้งแต่ความรุนแรงในสังคมครอบครัว ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งทางด้านร่างกาย จนทำให้ร่างกายได้รับบาดเจ็บจากการถูกทำร้าย ซึ่งบางรายรุนแรงมากจนถึงกับเสียชีวิต ซึ่งใกล้เคียงกับงานวิจัยของ สุขพิชมณี กันแตง ที่ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีความสัมพันธ์กับลักษณะการได้รับความรุนแรงทางด้านร่างกาย ของสตรีในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นลักษณะของความรุนแรงในครอบครัว ส่วนใหญ่เป็นการตำหนิอย่างรุนแรง ทำร้ายร่างกายทั้งที่ไม่เป็นและเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ และบังคับให้กระทำ การใด ๆ โดยมีขอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า การได้รับความรุนแรงทางด้านร่างกายของผู้หญิงนั้นยังเป็นปัญหาที่สำคัญ และมีแนวโน้มที่สูงขึ้น และซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ซึ่งความรุนแรงทางด้านร่างกายที่ผู้หญิงได้รับนั้นอาจส่งผลให้ต้องตกอยู่ในสภาพหวาดกลัว ทุกข์ทรมานทั้งร่างกายและจิตใจ ยิ่งเวลาผ่านไปนาน สถานการณ์จะยิ่งเลวร้ายลงไปเรื่อยๆ และซึ่งสัมพันธ์กับงานวิจัยของ ยุงยุทธ แสนประสิทธิ์ เรื่อง รูปแบบการป้องกันความรุนแรงในครอบครัว โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน : กรณีศึกษา

ชุมชนแห่งหนึ่งในปทุมธานี” พบว่า ความรุนแรงของครอบครัวชุมชนที่ศึกษา มีปัญหาความรุนแรงทางวาจามากที่สุดรองลงทางจิตใจ ร่างกายและทางเพศ โดยระดับที่ครอบครัวเผชิญกับสภาพเสี่ยงมีแนวโน้มสูงขึ้นและชุมชนย่อยมีลักษณะเป็นพื้นที่จำกัด แออัดมีสภาพเศรษฐกิจไม่ดี จะมีปัญหาความรุนแรงทุกรูปแบบและมีระดับความรุนแรงสูงกว่าชุมชนอื่น ข้อค้นพบนี้อธิบายได้ว่า จากข้อสรุปที่ว่าชุมชนแห่งนี้ มีปัญหาความรุนแรงใน 4 ลักษณะ อาจเป็นเพราะชุมชนนี้ เป็นประชาชนอาศัยอยู่แน่นหนา

ดังนั้นจึงมีโอกาสเกิดปัญหาความรุนแรงในครอบครัวได้ทุกรูปแบบ ซึ่งรูปแบบของการกระทำรุนแรงในครอบครัวชุมชนแห่งนี้ มีความสอดคล้องกับขอบข่ายของการกระทำความรุนแรงในครอบครัว ที่องค์การอนามัยโลกระบุไว้ ความรุนแรงในครอบครัวมีทั้ง ทำร้ายร่างกายจิตใจ การบีบคั้นทางสังคม เศรษฐกิจ และทางเพศ

2. หลักพุทธจริยศาสตร์ในการพัฒนามนุษย์

หลักพุทธจริยศาสตร์ที่ใช้ในการพัฒนามนุษย์ได้แก่ มหาสติปัฏฐาน 4 และหลักภาวนา 4 ซึ่งเป็นการพัฒนามนุษย์ใน 4 ด้าน คือ กาย คีล จิต และปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฌอนภัย พวงมะลิ ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง : การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ของ ศูนย์ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานวัดถ้ำพระผาคอก อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย พบว่าการปฏิบัติวิปัสสนาตามหลัก สติปัฏฐานต้องใช้สติสัมปชัญญะเข้าไปกำหนดกาย เวทนา จิต และธรรม ผู้ที่ปรารถนาจะบรรลุ มรรคผล คือ นิพพาน ต้องเริ่มต้นด้วยสติปัฏฐาน เมื่อศึกษาถึงลักษณะการเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตได้ 3 ลักษณะ คือ 1) เป็นหลักธรรมที่เป็นเหตุก่อให้เกิดความสำเร็จในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน 2) เป็นหลักธรรมที่เกิดขึ้นในขณะที่อยู่ในกระบวนการปฏิบัติ และ 3) เป็นธรรมที่เกี่ยวข้องที่ส่งผลหลังการปฏิบัติผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานสี่ของผู้ที่มาปฏิบัติ ณ ศูนย์ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานวัดถ้ำพระผาคอก อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย หลังการปฏิบัติพบว่าทั้งสองกลุ่มมีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น สุขภาพกายสุขภาพจิตดีขึ้น มีความสุขความพอใจในชีวิตตนเอง เข้าใจเพื่อนมนุษย์มีสติปัญญาแก้ปัญหาในชีวิตได้ดีขึ้น เข้าใจและยอมรับความจริงสำหรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และสัมพันธ์กับงานวิจัยของ เจริญ ช่วงชิต ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า สมาธิหมายถึง การมีจิตตั้งมั่นในอารมณ์เดียวในทางกุศล มีปัญญาเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เป็นสมาธิที่ควรคู่แก่การใช้งานสมาธิมี 3 ระดับคือขณิกสมาธิ เป็นสมาธิขั้นต้นที่คนทั่วไป อุปะจารสมาธิ เป็นสมาธิขั้นระงับนิวรณ์ 5 และอัปปนาสมาธิ เป็นสมาธิระดับสูงสุดสำหรับหลักการเจริญสมาธิตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทมี 2 แบบคือ 1) สมถกรรมฐานเป็นการฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบจนตั้งมั่นเป็นสมาธิ และ 2) วิปัสสนากรรมฐานเป็นข้อปฏิบัติในการฝึกฝนอบรมเจริญปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งในรูปรูปนามโดยความเป็นไตรลักษณ์ การปฏิบัติสมาธิจึงเป็นวิธีการที่จะขัดเกลาจิตใจของมนุษย์ ให้ดีได้เป้าหมายของการฝึกสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาทมี 2 ประการ คือ เป้าหมายหลักหรือเป้าหมายสูงสุด

ของการฝึกสมาธิ คือความหลุดพ้น ประกอบด้วย 1) เจโตวิมุตติ เป็นความหลุดพ้นทางจิต 2) ปัญญาวิมุตติ เป็นความหลุดพ้นด้านปัญญา โดยที่ เจโตวิมุตติ เป็นผลจากการเจริญสมณะและปัญญาวิมุตติเป็นผลที่เกิดจากการเจริญวิปัสสนาและเป้าหมายรอง ที่ให้ความสำคัญในเรื่อง การนำสมาธิไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนา ด้านต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน มีการนำสมาธิไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวันหลากหลายด้าน เช่น การพัฒนาด้านจิตใจ การพัฒนาด้านร่างกายและพฤติกรรม การพัฒนาด้านปัญญาการพัฒนาด้านสังคม

ข้อเสนอแนะ

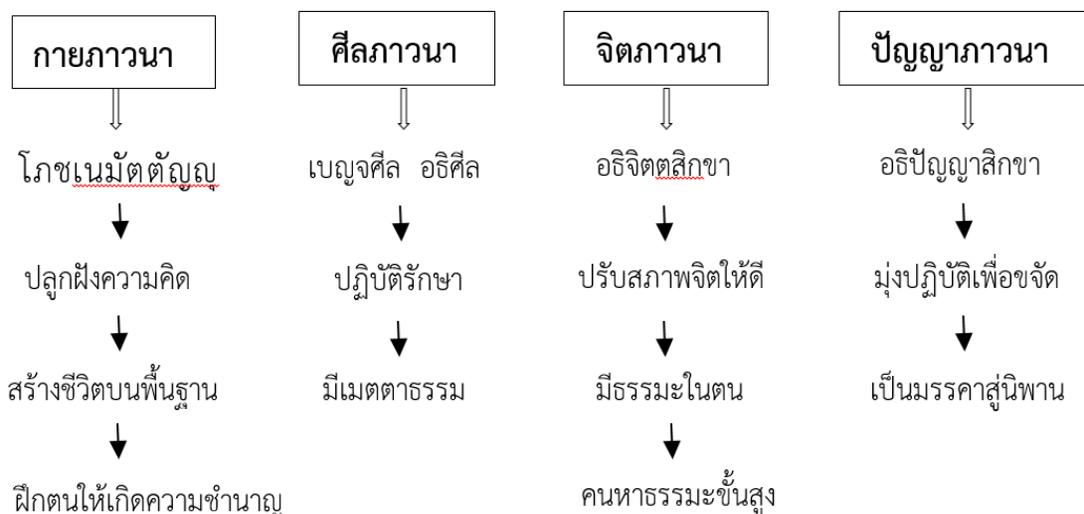
1. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1.1 การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ควรทำการวิจัยแบบพัฒนา (Research and Development : R&D)

1.2 การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ควรทำการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้เกี่ยวกับ “กระบวนการพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์” ในครั้งนี้เมื่อนำหลักพุทธจริยศาสตร์มาบูรณาการกับกระบวนการพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์แล้ว ย่อมทำให้เกิดผลดี คือ การดำเนินชีวิตของกลุ่มบุคคลทั่วไปดำเนินชีวิตด้วยหลักภาวะ 4 ดังนี้

กล่าวได้ว่า บุคคลที่พัฒนาตนตามหลักภาวา 4 ผีภวน อินทรีย์ทั้งห้า ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย มีความประพฤติเรียบร้อยดีงาม มีระเบียบวินัย มีกติกาทาสังคมร่วมกัน อบรมจิตใจให้มีความมั่นคง เข้มแข็งและมีปัญญายอมเข้าถึงความเจริญไพบูลย์ด้วยคุณธรรมทั้งปวงนี้

เอกสารอ้างอิง

- เจริญ ช่วงชิต. (2557). การศึกษาสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท. ใน พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ณอภัย พวงมะลิ. (2561). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ของศูนย์ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานวัดถ้ำพระผาคอก อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย. ใน ปรัชญาดุสิตบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ธนา มณีพุกษ์. (2561). ความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติ กรณีศึกษานโยบายการสร้างงานในเมืองไอศแลนด์ รัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา. การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 9. วันที่ 20 – 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2561.
- พระครูวิจิตรปทุมรัตน์ (ปณฺญาทีโป), (2558). การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์*, 2(1), 90-95.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยุงยุทธ แสงประสิทธิ์. (2554). รูปแบบการป้องกันความรุนแรงในครอบครัวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในปทุมธานี. ใน วิทยาศาสตร์ดุสิตบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรจน์.
- สุขพัชรมณี กันตัง. (2561). การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีความสัมพันธ์กับการได้รับความรุนแรงทางด้านร่างกายของสตรีในจังหวัดพิษณุโลก. *วารสารสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยทักษิณ*, 7(1), 67-68.